Yitik Hafızanın Peşinde

ÜSKÜP KONUŞMALARI

Editörler:
Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM
Dr. Necip Fazıl KURT
Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR

pruva

Yitik Hafızanın Peşinde
Üsküp Konuşmaları
Mehmet Dursun Erdem, Necip Fazıl Kurt
Özcan Güngör

Pruva Yayınları : 32
İnceleme : 4
1. Baskı : Aralık 2019

Yayın Editörü : Mehmet Emin Sarıkaya
Son Okuma : Erdoğan Muratoğlu

Sertifika No : 41826
ISBN : 978-605-80397-8-0

Kapak : Pruva/Yahya Kurtkaya
Kapak Görseli : Üsküp, Mustafa Paşa Camii
Sayfa Düzeni : Pruva/Yasin Varışlı
Baskı : Ankara Ofset
Büyük Sanayi 1. Cad. Necatibey İş Hanı
Alt Kat No: 93/43-44 İskitler-Ankara
Tel: 0 312 384 50 63 - Sertifika No: 17937

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir suretle çoğaltılamaz.

Pruva Yayınları
Fevzi Çakmak 2 Sk. No: 38/10 Kızılay - Ankara
Tel: 0 312 230 40 55 Faks: 0 312 230 40 66
pruvayayinlari.com.tr / iletisim@pruvayayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

Ön Söz / 11
Makedonya'da Osmanlı Dönemi Evlâd-ı Fâtihân Teşkilatı/
Levent Kayapınar (Prof. Dr.) / 17
Türkiye-Arnavutluk İlişkileri ve Tekke ve Zaviyeler Kanunu Çerçevesinde
Bektaşi Tekkesinin Arnavutluk'a Taşınması/Selma Yel (Prof. Dr.) / 35
Osmanlı Arşiv Belgeleri Doğrultusunda Makedonya ve Kosova'nın
Müslüman Olması/Ramazan Biçer (Prof. Dr.) / 55
Balkanlarda Türk Camii ve Mescit Vakıflarına Dair Yeni Bir Kaynak: Evkaf-ı
Ümem Tarihi/Rıfat Günalan (Prof. Dr.) / 77
Balkanlardaki Geleneksel Osmanlı Rumeli Meskenleri ve Fiziki Ortam İlişkisi/
B. Yüksel Hoş (Dr. Öğr. Üyesi) / 101
Dünden Bugüne Edirne ve Osmanlı Tarihindeki Yeri/
Sabri Can Sannav (Dr. Öğr. Üyesi) / 129
Makedonya'dan Anadolu'ya Mübadil Göçü ve Yahudi Cemaati'nin Yardım
Kampanyasına Desteği (1923-1924)/
Selma Yel (Prof. Dr.), M. Abdullah Kaymak / 159
I. Dünya Savaşında Bulgar Komutasında Görev Alan Türk Asker ve Devlet
Adamlarına Verilen Bulgar Nişanları/Ökkeş Narinç (Arş. Gör. Dr.) / 181
Osmanlı Döneminde Makedonya Bölgesinde Mihaloğulları Akıncıları/
Ayşe Kayapınar (Prof. Dr.) / 209
Osmanlı Dönemi Kosova Para Vakıflarının Sosyo-Ekonomik Açıdan
Değerlendirilmesi/Mehmet Bulut (Prof. Dr.), Mehmet Tuğrul (Arş. Gör.) / 235
Cumhuriyet Döneminde Erzincan'a İskân Edilen
Balkan Muhacirleri (1923-1951)/Erdem Yavuz (Doç. Dr.) / 265
Üsküplü Halvetî Asiye Hatun'un Rüyâ Defterinin Tasavvufî Açıdan
Değerlendirilmesi/Ömer Yılmaz (Prof. Dr.) / 283
Osmanlı Döneminde Balkanların İlim Merkezi Olarak Üsküp ve Üsküp'te
Müderrislik, Kadılık ve Müftülük Yapmış Divan Şairleri/Cüneyt Nur (Öğr. Gör.)/ 317
XIX. Yüzyılda Manastır'da Kurulan
İki Gayrimüslim Vakfı/Mümin Ömerov (Arş.Gör. Dr.) / 349
Yeni Dini Akımların Ortaya Çıkmasını Etkileyen Sosyo-Psikolojik Faktörler
(Kosova Örneği)/Feim Gashi (Dr. Öğr. Üyesi) / 369
Tayyip Okiç'e Göre İslamiyette Eğitim ve Sosyal Hayatta Kadın/
Tahsin Kula (Dr. Öğr. Üyesi) / 393
Makedonya Türklerince Söylenen Türkülerde Kullanılan İkilemeler/
Levent Doğan (Dr. Öğr. Üyesi), Gonca Gülvodina (Arş. Gör.) / 417

"Balkan Savaşları'ndan II. Dünya Savaşı'na Kadar Olan Dönemde Kuzey Yunanistan'da Azınlıklara Yönelik Dil Politikaları"/ İbrahim Kelağa Ahmet (Doç. Dr.) / 435
Hora Felsefesi/Muharrem Hafız (Doç. Dr.) / 463
Kosova Türk Çağdaş Edebiyatında Dil, Yazım ve Anlatım Sorunları/ Taner Güçlütürk (Dr.) / 477
Romanlarda Hibrit Kimlik ve Kurgu Hatıra Bağı: Kuzey Makedonya Roman Türü Örneği/Seyhan Murtezan İbrahimi (Arş. Gör.) / 515
Üsküplü İshak Çelebi'nin Gazellerinde Ontolojik Metafor Olarak "Aşk"/ Nagehan Uçan Eke (Doç. Dr.) / 533
Yunan İdaresinin İlk Yıllarında Batı Trakya Türklerinin Eğitimi/ Nilüfer Erdem (Dr. Öğr. Üyesi) / 559

Bu eser, 27-30 Haziran 2019 tarihleri arasında Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde gerçekleşen V. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan "Balkan" ve "Üsküp" konulu tebliğlerden bilimsel süreçleri tamamlayarak yayınlanmaya hak kazanan çalışmalardan oluşuyor. TBMM Başkanı Sayın Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP'un yönlendirmesi, himayesi ve desteği olmasaydı bu kongre, gerçekleşemeyecekti. Zât-ı Âlilerine, kongrenin oluşum ve gerçekleşme aşamalarında verdikleri destek ve karşılaşılan her sorunun çözümünde gösterdikleri çabadan dolayı teşekkürlerimizi arz ediyoruz.

“BALKAN SAVAŞLARI’NDAN II. DÜNYA SAVAŞI’NA KADAR OLAN DÖNEMDE KUZEY YUNANİSTAN’DA AZINLIKLARA YÖNELİK DİL POLİTİKALARI”

İbrahim KELAĞA AHMET
(Doç. Dr.)

1967 yılında Yunanistan’da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Yunanistan’da tamamladı. Üniversiteyi Türkiye’de okudu ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğrenim gördü. 1994-2013 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında önce yabancı uzman ardından öğretim görevlisi olarak çalıştı. Yüksek lisans ve doktora eğitimini Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Dilbilim alanında gerçekleştirdi. 2013 yılında Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yrd. Doç. olarak göreve başladı. 2019 yılı sonundan itibaren aynı bölüme doçent olarak atandı. Farklı düzeylere yönelik Yunanca- Türkçe ve Türkçe-Yunanca sözlük çalışmaları ve bunların yanı sıra Yunancadan Türkçeye edebiyat ve şehir tarihi ile ilgili çeviriler, Türkçeden Yunancaya tarih, sanat ve eğitim tarihi alanlarına yönelik çeviriler yaptı.

Balkan Savaşları Osmanlı İmparatorluğu için ağır sonuçlar doğurarak 1913 yılında son bulduğunda, Türklere beş asırdan fazla bir süre yurt olmuş Rumeli coğrafyası Balkan devletleri arasında paylaşılmıştır[1]. Bağımsızlığını kazandığı tarihten beri izlediği irredantist siyasetle topraklarını sürekli Osmanlı Devleti aleyhine genişleten Yunanistan bu paylaşımda en kazançlı çıkmış ülkelerden biridir. Çünkü Bükreş Antlaşması'yla (10 Ağustos 1913), Epir bölgesi ile tarihi Makedonya'nın büyük bir bölümünü ve izleyen yıllarda (14 Mayıs 1920) Batı Trakya'yı da sınırlarına dâhil ederek yüzölçümünü neredeyse iki katına çıkarmayı başarmıştır. Daha somut bir ifadeyle ülkenin 65.029 km^2 olan yüzölçümü 118.734 km^2'ye çıkmıştır. Aynı şekilde 2.631.038 olan ülke nüfusuna 1913 yılında 2.103.038 kişi daha ilave edilmiştir.[2]

Yunanistan'ın bu yeni hâkimiyet alanında Türkler, Arnavutlar, Ulahlar[3], Yahudiler, Ermeniler, Slav Makedonlar gibi farklı etnik kökenden ve dinden azınlık grupları bulunmaktaydı.[4] Kuzey Yunanistan ve özellikle Makedonya bölgesi ile ilgili yerinde yapılan gözlemler bölgenin Yunan olmayan yoğun bir nüfus barındırdığını çok açık bir şekilde ortaya koymaktaydı. Bölgede yapılan çalışma sonucu yazılan bir raporda Makedonya'nın[5] Helenleştirilmesinin Hükümeti ciddi bir şekilde meşgul etmesi gerektiğine vurgu yapılarak dikkat-

1 İlker Alp, *Milli Mücadele Sürecinde Türk-Bulgar İlişkileri ve Bulgaristan Türklerinin Yardımları*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2019, s. 4.

2 Eleni Gardika,"İsagogi", *Valkaniki Polemi (1912-1913 Leonidas Paraskevopulos), Epistoles Pros Ti Sizigo Tu Kula,* Kastaniotis, Atina 1998, s. 9.

3 Bölgede yaşayan Ulahlar için Yunan literatüründe Kutsovlahi (κουτσόβλαχοι) tabiri kullanılmaktadır. Yaşadıkları bölge ise Tesalya, Orta ve Batı Makedonya ve Kuzey Epir olarak verilmektedir. Makalede bu azınlık grubu için Türkçe literatüre yerleşmiş olan Ulah terimi kullanılacaktır.

4 Balkan Savaşları'ndan on yıl kadar sonra Anadolu'dan gelen mübadiller arasında yer alan Türkçe konuşan Hristiyanlar da bölgedeki mevcut etnik ve dilsel mozaiğe dâhil olmuştur, Sofia İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas", *Epikentro,* T.2, 2006, s. 114.

5 Çalışma boyunca bahsi geçen Makedonya Ege ya da başka bir ifadeyle Yunanistan Makedonya'sıdır.

lerin sayıları dört yüz binin üzerinde olan ve Yunanca dışında farklı bir dil konuşan[6] Hristiyanlara odaklanması gerektiği belirtilmekteydi. Çünkü bu bölgede anadili Yunanca olanlar yabancı bir dil konuşan unsurlar karşısında nüfus bakımından azınlıktaydı.[7] 1920'li yıllarda yapılan geniş kapsamlı nüfus mübadelesine kadar zaman zaman gerçekleştirilen resmî nüfus sayımlarında bu gerçeğe pek yer verilmemiştir. İlk sayım 1913 yılında yapılmış ve devlet bürokrasisi yerel ve merkezi düzeyde henüz bölgede örgütlenemediğinden sayım işlemini ordu gerçekleştirmiş ancak sadece nüfusun yerleşim birimi bazında sayısı tespit edilerek sosyokültürel, dinî veya etnik kökene ilişkin bilgilere yer verilmemiştir. Daha ciddi yapılan 1920 sayımının Yeni Topraklar olarak adlandırılan ve Balkan Savaşları'nın ardından Yunanistan sınırlarına katılan bölgelere ait sonuçlar da yayımlanmamıştır. Bölgede Yunanca konuşmayan nüfusun o tarihte çoğunluğu teşkil ediyor olmasından dolayı bu verilerin paylaşılması sakıncalı bulunmuştur.[8]

Ulus devleti refleksiyle hareket eden Yunanistan Balkan Savaşları sonunda elde ettiği topraklarda ulus inşa etme sürecinde etnik ve dilsel homojenleştirme gereği duymuştu. Çünkü sınırları içinde bu kadar fazla dilsel ve etnik azınlığın bulunması özellikle Balkan coğrafyasında ulusal güvenliği için bir tehdit unsuruydu ve dönemin yerleşik anlayışları Yunanca dışında başka dillere yaşam alanı tanımıyordu.[9] Yunancadan farklı bir dil konuşan sözünü ettiğimiz azınlık gruplarına uygulanan eğitim ve dil politikaları bu süreçte özel bir önem taşımaktadır. Dil, Fransız Devrimi'nde gördüğümüz siyasal ulusçuluk modelinde en etkili uluslaştırma araçlarından biri olarak kabul edilmektedir.[10] Yunanistan da bu süreçte dile büyük

6 Yunanca kaynaklarda Yunanca dışında bir dil konuşan bölgedeki azınlık grupları için yabancı dilli anlamına gelen "ksenofoni" (ξενόφωνοι) ifadesi kullanılmaktadır.

7 Tasos Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)" *Ta İstorika*, 19 /36 (2002): s. 75-76.

8 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 78-79.

9 Kostis Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000". Praktika 5. Evropaiku Sinedriu Eterias Neoellinikon Spudon: "*Sinehies, Asinehies, Riksis Ston Elliniko Kosmo (1204-2014): İkonomia, Kinonia, İstoria, Logotehnia*", 2014, 1.Tomos, Evropaiki Eteria Neoellinikon Spudon, Atina 2015, s. 661.

10 Hüseyin Sadoğlu, *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 3.

önem vermiştir ve dili Yunan vatandaşı olmanın dolaylı bir koşulu olarak değerlendirmiştir. Bu düşünceden hareketle Yeni Topraklarda vatandaşlık bağı ile bünyesine kattığı, farklı kültür ve inançtan, Yunanca dışında farklı diller konuşan eğitim çağındaki çocuklar ve yetişkinler de dâhil tüm tebaasına ülkenin resmî dili Yunancayı öğretmek için o günün koşullarında[11] şaşırtıcı bir performans sergilemiş ve sürece dilbilimcileri de dâhil ederek adeta bir seferberlik başlatmıştır.[12]

Yunanistan özellikle Makedonya bölgesinde yaşayan nüfusun çokkültürlü yapısı nedeniyle karşı karşıya kaldığını hissettiği Bulgar ve Sırp milliyetçiliğinin oluşturduğu tehdidi bertaraf etmeye öncelik vermek zorunda kalmıştır. Bu amaçla bölgede yaşayan etnik grupları eğitim aracılığıyla asimile etmek ya da hâkim Yunan unsuruyla bütünleştirme (entegrasyon) amacı gütmüş ve dilsel türdeşleştirme (homojenleştirme) sürecinde, anaokulları ve ilkokulları kapsayan zorunlu eğitimin sağladığı imkânlardan azami ölçüde yararlanmıştır. Eğitim, bu dönemde yeni bir ulusal bilincin oluşmasında hayati önemde bir rol üstlenmiştir.[13] Balkan Savaşları'nın hemen ardından 1913 yılındaki eğitim reformunun yasal altyapısının hazırlık süre-

11 Balkan Savaşları sonrası koşullar zordu çünkü kısa süre sonra I. Dünya Savaşı başlamıştır. Eğitime büyük bir misyon yüklenmişti ancak eğitimin kurumsal anlamda sahip olduğu olanaklar çok sınırlıydı: Büyük Savaş devam ederken müttefik kuvvetler tarafından bölgedeki okulların bir bölümüne el konulmuştu ve mevcut altyapı da büyük oranda zarar görmüştü, ayrıca mali imkanlar da kısıtlıydı, İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas" s. 124.

12 Yunanistan'ın yetiştirdiği en önemli dilbilimcilerden birisi olan Manolis Trantafillidis *Makedonya Okullarında Dilimiz* adlı 1916 yılında Atina'da basılan 36 sayfalık çalışmasında, bir halkın dilsel asimilasyonunun nasıl gerçekleşeceği konusunda açıklamalarda bulunmaktadır (s. 3). Triantafillidis, Yunanca dışında başka bir dil konuşan bölgedeki Yunan vatandaşlarını asimile etmek için devletin hangi dili kullanması gerektiği sorusuna yanıt aramakta ve Yunancada o tarihte resmî dil olan ve "katharevusa" (arı dil) olarak anılan üst değişke yerine halkın konuştuğu alt değişke olan "dimotikinin" kullanılmasını tavsiye etmektedir. Çalışmasında bölgede görev yapan öğretmenlerin sahadaki deneyimleri ve karşılaştıkları sorunları dile getirdikleri mektuplarına ve yine bölgede görev yapan Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin mektup ve raporlarına da yer vermektedir, Manolis Triantafillidis, *İ Glossa Mas Sta Sholia Tis Makedonias,* Atina, 1916.

13 Mihalis Damanakis, "Pedagogikos Logos Ke Ethnikos Allos Stin Periodo Tu Mesopolemu" *Epistimes Agogis"* T.2, 2011, s. 200.

cinde[14] dilsel azınlıkların çocuklarının anaokullarında eğitimine özel bir önem verilmiştir. Çocukların anadilinin konuşulduğu aile ortamından olabildiğince erken bir dönemde uzaklaştırılması Yunancanın öğretiminde başarılı olmak için önemli bir koşuldu. Bu çocukların anadili Yunanca değildi ve bu yüzden Yunancadan farklı bir dil konuşulan yerleşim birimlerinde çocukların 2 yıl boyunca anaokuluna devam etmesi ve küçük yaştan itibaren Yunanca konuşmayı öğrenmesi öncelikli hedefler arasında yer almıştır.[15]

Balkan Savaşları'nın ardından ülkeye yeni katılan topraklarda yaşayan azınlık gruplarının coğrafi olarak dağılımına bakıldığında Arnavutlar Epir bölgesinde, Yahudiler ve Ermeniler ağırlıklı olarak Selanik kent merkezinde, Yunan literatüründe Slavofonlar[16] olarak adlandırılan Slav Makedonlar[17] ise batı ve kuzey Makedonya'da yoğunlaşmaktaydı. Etnik kimliği ana diliyle özdeşleştirme noktasından hareket eden Bulgarların ve aynı gerekçeyle Sırpların da sahiplenmeye çalıştığı Slavofonlar, stratejik açıdan en önemli azınlık grubunu oluşturmaktaydı. Ülkenin kuzey sınırlarında yerleşik olmaları ve yaşadıkları coğrafyada nüfus çoğunluğuna sahip olmaları gibi nedenlerden dolayı Slavofonlar konusunda özel çalışma yapıldığını söylemek abartı olmaz. Yunanistan'ın toprak bütünlüğüne yönelik kuzey komşulardan kaynaklanacak tehditler için zemin oluşturma potansiyeli bulunan Slavfonların dilsel açıdan asimilasyonu, aşağıda detaylı bir şekilde değineceğimiz gibi tek seçenek olarak görülmektedir. Büyük çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Müslümanlar ise Epir ve bütün Makedonya coğrafyasına yayılmış vaziyetteydi. Yeni Topraklardan Makedonya'da 1913-14 yıllarında toplam nüfus 1.200.000 kişiden biraz fazladır.[18] Müslümanlar, Yuna-

14 Ülke yönetiminde bulunan Venizelos'un Liberaller Partisi bu dönemde eğitimi Balkan Savaşları'nın ardından oluşan yeni koşullara göre şekillendirmek amacıyla 1913 ve 1917 yıllarında ilk ve orta öğretimde yeni bir eğitim sistemi, ders materyallerinde değişiklik ve ilkokulun ilk 4 sınıfında Yunancanın alt değişkesi olan halk dili (dimotiki)'nin okutulması gibi reform girişimlerinde bulunmaktadır. İlk aşamada bunun sahaya yansıması Makedonya Bölge Valiliği'nde Eğitim Şubesi kurulmasıdır, İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas)" s. 117-119.

15 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000" s. 662.

16 Slavofoni= Σλαβόφωνοι.

17 Slavomakedones=Σλαβομακεδόνες.

18 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 79 ve 85.

nistan'ın gerçekleştirdiği 1920 nüfus sayımına göre yaklaşık 480.000 kişiydi. Glavinas'ın verdiği bilgiye göre bunların 316.300'ü Ege yani Yunanistan Makedonya'sında, 26.100'ü Epir'de, 105.600'ü Batı Trakya'da, 8.850'si Doğu Ege adalarında, 19.181'i Girit'te, 3.500'ü Tesalya'da yaşamaktaydı.[19] 1923 Nüfus Mübadelesinden sonra Batı Trakya dışındaki bölgelerden Türkler ayrılınca bu defa bölgeye Türkiye'den gelen Rum mübadillerin önemli bir bölümünün yerleştirilmesi Makedonya'daki nüfus kompozisyonunda Yunanca konuşanlar lehine ciddi değişiklik yaratmıştır. Örneğin Yunanların bölgedeki nüfusu %43'ten %89'a ulaşarak iki katına çıkmıştır. Batı Trakya'nın 1920'de Yunanistan'a dâhil edilmesiyle bu bölgede yaşayan Türkler de sözü edilen azınlık grupları içindeki yerini almış ve aynı şekilde mübadele ile buraya da Anadolu ve Doğu Trakya'dan gelen Rum muhacirlerin yerleştirilmesiyle bölgedeki Yunanların nüfusu %17'den %62'ye ulaşmıştır. Dolayısıyla mübadeleden sonra gerek Makedonya'da gerekse Batı Trakya'da Yunan unsuru nüfus açısından tartışılmaz bir şekilde çoğunluğu sağlamış bulunmaktaydı. Nüfus Mübadelesi ile Yunanistan'ın millî bir devlet olarak daha homojen bir nüfus yapısına kavuşması hedeflenmişti ancak bu kısmen mümkün olabilmiştir çünkü Batı Trakya'daki Müslüman Türkler ve daha sonra Epir bölgesindeki Çamerya (Çam) Arnavutları mübadeleye tabi tutulmamıştır. Bu arada 1919 yılında Bulgaristan'la Yunanistan arasında yapılan mübadele zorunlu bir nitelik taşımadığı için Bulgar bilincine sahip çok sayıda Slavofon Bulgaristan'a geçmeyerek Makedonya'da kalmıştır.[20] Bu gönüllü nüfus değişimi Yunanistan'ın beklentilerini karşılamamıştır, oysa Yunanistan, vatandaşı olan Bulgar nüfustan bu sayede kurtulmayı ümit etmişti. Milletler Cemiyeti'nin yetkili Ortak Komitesinin raporunda yer alan bilgilere göre Neuilly Antlaşması kapsamında 1932 yılına kadar 66.000 kişi Yunanistan'dan Bulgaristan'a göç etmiştir.[21]

19 Yannis Glavinas, "Singatikontas Me Tin Alli Plevra Tis Antallagis Ton Plithismon: İ Simviosi Ton Hristiyanon Prosfigon Ke Musulmanon Antalaksimon Tin Periodo 1914-1924", *Deltio Kentru Mikrasiatikon Spudon,* 19, 2015, s. 218.

20 Georgios Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites" *İstoria Tis Elladas Tu İkostu Eona, O Mesopolemos 1922-1940, 2.Tomos, Meros 2,* Vivliorama, Atina 2003, s. 9.

21 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 14-15.

Azınlık Gruplarına Yönelik Eğitim ve Dil Politikalarındaki Farklılaşmalar

Yunanistan açısından Yeni Topraklardaki azınlık gruplarının eğitimi ile ilgili konularda ulusal güvenlik, politika belirleme sürecinde temel belirleyici etkenlerden biri olmuştur. Burada statüsü devlet tarafından tanınmış olan azınlıkları ayrı değerlendirmek gerekir.[22] Buna göre eğer azınlık grubu devleti olmayan bir halk ise (örneğin Ermeniler ve Yahudiler) kendine ait bir eğitim sistemi geliştirmelerine izin verilmiştir. Eğer ülke, üçüncü devletlere karşı uluslararası antlaşmalarla yükümlülük altına girmişse (örneğin 1913 Atina Antlaşması ve 1923 Lozan Antlaşması'nın getirdiği yükümlülükler) o zaman bu ülkeler kendi azınlık eğitim sistemlerini oluşturabilirlerdi. Ancak azınlık grubu, ülkenin ulusal güvenliği için tehdit oluşturuyorsa bu durumda çocukların egemen Yunan kültürüyle buluşmaları için asimilasyon çözümü tercih edilmiştir. Bu kapsamda olan dilsel azınlıklar için zorunlu eğitimin 14 yaşına kadar devam etmesi, her köyde bir anaokulu ve kültür derslerine yer veren ilkokulların bulunması, yetişkinler için akşam okulları kurulması gibi öneriler geliştirilmiştir.[23] Şimdi sırasıyla her bir azınlık grubu için biraz daha ayrıntılı bilgi vererek II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde devletin resmî dilini öğretme amaçlı dil politikalarının ne şekilde hayata geçirildiğini ve bu konuda ne ölçüde başarılı olunduğunu ana hatlarıyla irdelemeye çalışalım. Ancak buna geçmeden önce bahse konu altı azınlık grubunun 1928 ve 1940 nüfus sayımlarında tespit edilen nüfus oranlarını gözden geçirmekte yarar var. Bu şekilde incelediğimiz dönemdeki nüfus değişimlerini de görme fırsatı bulabiliriz.

22 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 82.

23 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000", s. 663.

1928 ve 1940 Nüfus Sayımlarına Göre Yunanistan'da Etnik Azınlıklar[24]

Azınlık Grubu	Dini	Anadili	1928 Sayımı	1940 Sayımı
Türkler	Müslüman	Türkçe	86.506	94.509
Çamerya (Çam) Arnavutları	Müslüman	Arnavutça	18.598	20.000 (?)
Slavlar	Ortodoks	Makedon Slavcası[25]	81.844	86.079
Vlahlar	Ortodoks	Vlahça	19.679	57.263
Sefarad Yahudileri	Musevi	Ladino (Yahudi İspanyolcası)	63.000	52.706
Ermeniler	Ortodoks	Ermenice	31.038	26.796
ÜLKENİN TOPLAM NÜFUSU			6.204.684	7.344.860

İki savaş arası dönemde, Ermeni, Yahudi okulları Çamerya (Çam) Arnavutlarına ait okullar (Yun.Tsamides) ve Batı Trakya'daki Türk azınlık okullarıyla ilgili konular ulusal menfaatler açısından ciddi bir tehdit oluşturmadıkları için devletin öncelikleri arasında yer almıyordu.[26]

Ermeniler

Yunanistan'a 19. yüzyılda yerleşen ancak sayıları pek fazla olmayan Ermeni toplulukları daha bu yüzyıldan itibaren kendilerine

24 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites, s.10; Tabloda yer alan bilgilere ilişkin yapılan açıklamada 1940 nüfus sayımı sonuçlarının resmi olarak açıklanmadığı ve Çamerya Arnavutlarının sayısına da yer verilmediği, tablodaki rakamın tahminen yazıldığı bilgisi verilmektedir. Tabloda Türklerin sayısının düşük olması sayımın mübadele sonrası yapılmış olmasıyla açıklanabilir. Tabloda yer alan Türkler mübadele kapsamı dışında tutulan Batı Trakya Türkleridir.

25 Makedon Slavcası, Yunan Makedonya'sında konuşulan Slav kökenli yerel bir dildi ve Bulgarca ile Sırpçadan farklılıklar göstermekteydi. Slav Makedoncası terimi 1940 nüfus sayımında da muhafaza edilmiş ancak 1951 sayımında istatistik tablolarında Makedon Slavcası kaldırılarak yerine sadece Slavca yazılmıştır. Yunan İç Savaşı ve Yugoslavya bünyesinde Makedonya Halk Cumhuriyeti'nin kurulmuş olması gibi siyasi nedenler bu değişiklikte etkili olmuştur, Evangelos Hekimoglu, "Ola Osa Den Gnorizate Ya Tin Makedonoslaviki Glossa", https://www.ethnos.gr/ellada/16844_ola-osa-den-gnorizate-gia-tin-makedonoslabiki-glossa (Erişim:27.09.2019).

26 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000", s. 664.

ait okullar kurmaktadır. Ülkede Ermeni nüfusundaki artış esas itibarıyla I. Dünya Savaşı'ndan sonra ve Küçük Asya Felaketi olarak adlandırılan Yunan Ordusu'nun 1922 yazında Anadolu'da uğradığı bozgundan sonra yaşanmıştır. Yunan Ordusu Anadolu'dan geri çekilirken işgal bölgelerindeki şehir ve kasabalarda yaşayan Ermeniler de işgal dönemindeki muhtemel taşkınlıkları nedeniyle Türklerin kendilerine yönelik misillemelerinden korktukları için Yunan Ordusu'nun peşine takılarak Yunanistan'a göç etmiştir. Bu göçler sonucu Yunanistan'daki Ermenilere ait azınlık okullarının ve bunun yanı sıra kiliselerinin de sayısında artış görülmektedir.[27] Yukarıda da belirttiğimiz gibi azınlık gruplarına uygulanan eğitim politikasında ulusal güvenlik ve ülkenin dış politikası temel belirleyici değişken olduğu için Ermeniler gibi devleti olmayan azınlıkların kendi okullarını kurmalarına izin verilmiştir.[28] Ermeniler Yunanistan'ın değişik şehirlerine dağılmış hâldeydi ve onların varlığı Yunanistan için herhangi bir endişe kaynağı değildi, daha doğrusu devlet Ermenileri tehdit olarak görmemekteydi. Mavrgordatos'a göre Türklere karşı (Yunanlarla birlikte) ortak düşmanlık, Anadolu'dan gelen Rum muhacirlerle birlikte kader ortaklığı ve Yunanistan'daki varlıklarının geçici oluşu gibi nedenlerden dolayı Ermeniler o tarihte bir azınlık grubu olarak adeta görünmez bir niteliğe sahiptir, bu nedenle azınlıklarla ilgili literatürde onlardan pek söz edilmemektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1946-47 yıllarında Sovyet Ermenistan'ına Yunanistan'dan yoğun bir göç yaşanmaktadır ve bunun sonucu olarak 1951 sayımında Yunanistan'daki Ermenilerin sayısı 8990 olarak tespit edilmiştir.[29]

Yahudiler

Balkan Savaşları öncesinde Yunanistan'ın güney bölgelerinde (Eski Yunanistan) yaşayan Yahudiler büyük oranda asimile olmuşlardı, Yunanca konuşuyorlardı ve onları Yunanlardan inançları ve adları dışında ayırt etmek pek mümkün değildi. Yeni Topraklarda

27 Kostis Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotitoton Stin Metapolemiki Ellada,* Antonis Stamulis, Thessaloniki (Selanik) 2010, s. 21-22.

28 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000" s. 663.

29 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 22; Georgios Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 10.

yani kuzey Yunanistan'da yaşayan ve İspanya'dan kovulmalarının ardından bölgeye gelişleri 15. yüzyıl sonlarına, II. Bayezid dönemine kadar uzanan Sefarad Yahudileri ayrı bir değerlendirme konusu oluşturmaktadır. Onlar konuştukları Yahudi İspanyolcası (Ladino) ve kendi kültürleriyle ayrı bir etnik grup olmanın ötesinde etnik bir azınlık olarak kabul edilmektedir. Yunan milliyetçiliğini ve asimilasyonu reddederek kendilerini daha çok Yahudi milliyetçiliği yani Siyonizm'le özdeşleştirmektedirler. Selanik Yahudileri arasında bankacı ve sanayicilerin yanında orta sınıfa (burjuva) ve işçi sınıfına mensup kişilerin de olması, tüm sosyal sınıfları (katmanları) içinde barındıran çağdaş bir Yahudi toplumundan söz etmeyi mümkün kılmaktadır.[30] Yahudi İspanyolcası konuşan bu kuzey Yahudileri iki savaş arası dönemde en kalabalık üçüncü azınlık grubunu oluşturmaktaydı.[31] Yoğun olarak Selanik'te (kent merkezinde) yaşayan bu grup, şehir nüfusunun %30-40 oranında bir kesimini temsil etmekteydi. Kent nüfusu içinde ağırlıklı olmaları seçim dönmelerinde onları dikkate alınması gereken bir seçmen kitlesi hâline getirmekteydi.[32]

Selanik'in Yunanistan sınırları içinde kalmasından sonra Yahudiler Osmanlı dönemindeki ayrıcalıklı konumlarını yitirmişlerdir. Yeni duruma uyum sağlamakta zorlanan Yahudi toplumu, yeni sınırların oluşmasından sonra Selanik'in Osmanlı dönemindeki ticari önemini de yitirmiş olmasıyla birlikte eski gücüne bir daha asla ulaşamamıştır. 1940'lara gelindiğinde Selanik'teki Yahudi nüfusu gerilemiş ve 50.000 kişi düzeyine düşmüştür.[33] Selanik Yahudileri için nihai darbe II. Dünya Savaşı döneminde Nazi toplama kamplarına götürülmeleriyle vurulacak ve yok olma noktasına geleceklerdir.[34]

30 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 17.

31 Makedonya bölgesinde ağırlıklı olarak Selanik kent merkezinde yoğunlaşan Yahudilerin nüfusunu Kostopulos 70.000 olarak vermektir ve resmî makamların değerlendirmesine atıfta bulunarak Yahudilerin gerçek nüfusunun bunun daha üzerinde olduğunu kaydetmektedir, Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)" s. 80.

32 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotitoton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 20-21.

33 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 17-18.

34 Toplama kamplarından kurtulanlar yeni kurulan İsrail devletine göç edince 1951 yılında Yunanistan sınırları içinde kalanlar 1251'i Yahudi İspanyolcası konuşan Sefarad Yahudileri ve 4107'si Yunanca konuşan Yahudiler olmak üzere beş bin kişi dolayındaydı, Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotitoton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 21.

Selanik Yahudileri Osmanlı dönemindeki millet sistemi içinde geliştirdikleri çok sayıda okula sahipti. Yeni Topraklardaki diğer azınlık grupları gibi Yahudi cemaati de asimilasyonun hedefindeydi ancak kendilerine ait cemaat okulları, kendi dillerini ve kültürlerini nesilden nesile aktarma olanağı sağlayarak asimilasyonu olanaksız kılmıştır. Mavrogordatos'un verdiği bilgiye göre 1929 yılında Yahudi çocuklarının sadece %10'u Yunan devlet okullarına gitmekteydi. Özellikle asimilasyon fikrine karşı gösterilen güçlü direnç nedeniyle pek çok Yahudi okulunda Yunanca ve Yunan kültürü hiçbir zaman öncelikli bir tercih olmamıştır. [35]

Yahudi cemaati de devlet tarafından tanınan bir azınlık grubuydu ve onların okullarında özel bir yasa ile Yunancanın devlet tarafından atanacak Yunan öğretmenler tarafından okutulması düzenlenmişti. Yahudilerin de devleti olmayan azınlık grubu olması nedeniyle onlara kendi eğitim sistemlerini kurma ve okullar açma hakkı tanınmıştır.[36] Dolayısıyla eğitim alanında Yahudilerin Osmanlı dönemindeki okul ağının korunduğunu söyleyebiliriz. Yahudi okulları konusu tıpkı Ermeni okullarında olduğu gibi ulusal çıkarlar için bir tehlike oluşturmadığından inceleme konusu dönemde devletin öncelikleri arasında değildir. Yahudi okullarıyla ilgili olarak Hükümeti meşgul eden, pek de önem arz etmeyen bir konu, Selanik'teki bazı Yahudi okullarında Yunancanın öğretilmesinin okul yönetimlerince reddedilmesidir. Bu konuda iki savaş arası dönemde kayda değer bir başka sorun da, büyük tepkilere neden olan Yunan vatandaşı öğrencilerin yabancı okullara kaydolmasına getirilen yasaklamadır.[37] 4862/1930 sayılı yasa, yabancı okulların faaliyetlerine sınırlamalar getirmiştir. Dönemin Venizelos Hükümeti yabancı okulları asimilasyonu engelleyici bir faktör olarak gördüğü için Yunan vatandaşı azınlık çocuklarının bu okullara gidişinin önünü kesmeye çalışmıştır.[38] Bu önlemden öncelikle Yahudi ve Ermeni azınlığı etkilenmiştir[39] çünkü bu

35 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 20.

36 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000" s. 663.

37 Damanakis, "Pedagogikos Logos Ke Ethnikos Allos Stin Periodo Tu Mesopolemu" *Epistimes Agogis*" T.2, 2011, s. 204.

38 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 20.

39 Ancak uygulama her ne kadar kuzey Yunanistan'daki azınlık grupları düşünülerek planlanmışsa da Orta Ege'de Kiklad adlarındaki Yunan vatandaşı Katoliklerin de kazanılmış haklarını ihlal ettiği için şikâyetlere neden olmaktaydı.

okullardaki eğitim kalitesinin düzeyi nedeniyle azınlık mensupları çocuklarını orta dereceli bu okullara kaydettirmekteydi.[40] Tanınmış azınlıklardan olan Yahudilerin orta vadede asimilasyonu olanaklı olmadığından devlet ilk aşamada Yahudi okullarından olabildiğince daha çok öğrencinin devlet okullarına çekilmesi yönünde çaba sarf etmiştir.[41] Aşağıda göreceğimiz gibi Müslüman okulları için de aynı durum söz konusudur. Tsiumis, Yahudilerin Metaksas diktatörlüğü döneminde (1936-1941) Yahudi karşıtı uygulamalara ve ayrımcılığa da maruz kaldığını ileri sürmektedir.[42] Mavrogordatos ise bunun aksini iddia ederek Yahudi karşıtlığı politika yürütülmediği için Metaksas'ın Selanik Yahudilerine koruma sağladığını belirtmektedir.[43]

Ulahlar

Makedonya, Epir ve Tesalya bölgesinde yaşayan Ulahlar kendi dillerini konuşmakla birlikte büyük oranda Yunan etnik bilincine sahipti. Konuştukları lehçe ve kültürel açıdan sahip oldukları hususiyetler dikkate alındığında kalabalık bir etnik grup oluşturan Ulahların sayısı yaklaşık olarak 150.000 ile 200.000 olarak verilmekle birlikte 1928 sayımında nüfusları 19.679 olarak belirlenmiştir. Ulahlar arasında kendilerini Romen ulusu ile özdeşleştirenlerin sayısı çok sınırlıdır.[44] Ulahların 1905 yılında Osmanlı Devleti tarafından Romen milleti olarak tanınması[45] Romen propagandası için bulunmaz bir fırsat olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir. Yunanistan'ın Balkan Savaşları'nda Bulgaristan karşısında müttefiklere ihtiyaç duyması Romanya ile bir yakınlaşmaya neden olmuştur.[46] Ulahların kilise ve okulları, Balkan Savaşları'nı bitiren Bükreş Antlaşması'ndan (10 Ağustos 1913) önce Venizelos ve Romanya Başbakanı arasında va-

40 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000" *s.* 664

41 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 83.

42 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 21.

43 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 32.

44 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 15.

45 Dimitris Lithoksou, *Mionotika Zitimata Ke Ethniki Sinidisi Stin Ellada,* Batavia, Thessaloniki (Selanik) 2006, s. 29.

46 Lena Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon*, Kastaniotis, Atina, 2002, s. 97.

rılan mutabakatla güvence altına alınmıştı,[47] çünkü Venizelos Bükreş'te imzalanacak antlaşma öncesi Romanya'nın desteğini sağlamak istiyordu. Böylece karşılıklılık aranmaksızın Yunanistan'ın kapsamlı azınlık hakları bahşetmesiyle Ulahlar imtiyazlı bir rejimden faydalanarak adeta bir etnik Romen azınlığı olarak tanındılar.[48] Ancak Romenlerin kurduğu okullar 1913 yılından sonra azınlık okulu olarak tanınmış olmakla birlikte Ulahların çoğunluğu bu gelişme karşısında tepkilerini ortaya koymuştur. Bahse konu okullar iki savaş arası dönemde faaliyetlerini sürdürmüştür.[49] Okul sayılarına bakıldığında 20'li yılların başında Makedonya bölgesinde 24 Ulah ilkokulunun eğitim öğretime devam ettiği görülmektedir. Grebena'da bulunan bir orta öğretim okulu (Gimnazyum) dışında, ilkokullar; Vodina (Edessa), Yenice-i Vardar (Gianitsa), Kesriye (Kastorya), Florina ve Kozani şehirlerinde bulunmaktadır. Ayrıca Yanya ve Selanik'te de Ulahların birer Ticaret Mektebi vardı.[50] Okulların giderlerini Ulah cemaati ve Romanya karşılamaktaydı ve okullarda eğitim ücretsizdi. İlkokuldan sonra dört yıllık eğitim veren Grebena'daki Gimnazyumu bitirenler Romanya'daki üniversitelere kayıt yaptırabiliyordu. Romen okullarının yanında anılan yerleşim yerlerinde şüphesiz Yunan okulları da vardı ancak sahip oldukları donanım ve olanaklar Romen okullarına kıyasla yetersizdi. Romanya'nın bu okulları finanse etmesi ve propaganda unsuru olarak kullanması karşısında Yunan devletinin herhangi bir önlem almaması doğal olarak yerel makamların ve kilise gibi yerel düzeydeki güç odaklarının tepkisine yol açmıştır.[51]

Yunanistan'da 4 Ağustos 1936 tarihinde İoannis Metaksas tarafından kurulan diktatörlük rejiminden diğer azınlıklar gibi Ulah

47 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 82.

48 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 16.

49 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 23; Sözünü ettiğimiz okulların Balkan Savaşları'ndan önce yani Osmanlı döneminde kurulduğunu unutmamak gerekir. 1886 yılında Yanya'da bir Gimnazyum ve 1899 yılında ise Selanik Ticaret Mektebi açılmıştır, Lithoksou, *Mionotika Zitimata Ke Ethniki Sinidisi Stin Ellada,* Batavia, Thessaloniki (Selanik) 2006, s. 28.

50 Tsitselikis, Ulah okullarının II. Dünya Savaşı'na kadar faaliyetlerini sürdürdüğünü belirtmektedir, Konstantinos Tsitselikis, "Mionotikes Glosses Stin Ellada", *Egkiklopedikos Odigos Ya Tin Glossa,* Kentro Ellinikis Glossas, Thessaloniki 2011, s. 142.

51 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 104-105.

azınlığı da olumsuz etkilenmiştir.[52] Bu dönemde yükselen milliyetçilik dalgası nedeniyle devletin genel olarak tüm azınlıklara karşı tutumu sertleşmiştir. Bu bağlamda Yunanca konuşmayan azınlık gruplarının asimilasyonunu hızlandırmak için alınan tedbirlere hız verilmiştir. Otoriter rejim döneminde bu tedbirlerin uygulamadaki yansıması iki şekilde kendini göstermiştir. Yaşlılar da dâhil olmak üzere yabancı dil konuşan azınlık bireylerine Yunanca eğitim veren akşam okullarına devam etme zorunluluğu getirilmiştir. Diğer taraftan para ve hapis cezası tehdidi ile yabancı lehçe ve ağızların açık ortamlarda konuşulması yasaklanmıştır. Ulahçanın (Yun. vlahika) halka açık yerlerde konuşulması tutuklamalara neden olmuş, Romen okullarına çocuklarını gönderen aileler de baskı altına alınmıştır. Bu uygulamalar Romanya'nın tepkisine neden olmuş ve azınlıklarla ilgili antlaşmaların Yunanistan tarafından ihlal edilmesi protesto edilmiştir.[53] Alman işgaline (1941) kadar süren otoriter rejim döneminde azınlık dillerinin ortadan kaldırılmasına yönelik sonuç getirmekten uzak bu seferberlikten yeterince etkilenen Ulahlar devlet organlarının keyfi davranışlarına muhatap olmuşlardır. Bu uygulamalar beklenen sonucu vermeyerek halkta büyük bir ümitsizlik ve rejime düşman kitleler yaratmaktan başka bir işe yaramamıştır.[54]

Kuzey Yunanistan'daki (Epir, Makedonya, Batı Trakya) Müslümanlar

Slavofonların durumunu aşağıda ayrıca ele almak kaydıyla şimdi Müslümanların durumuna bakalım. Ülkeye yeni katılan topraklardaki Müslümanların eğitimi 1913 tarihli Atina Antlaşmasıyla belirlenmişti.[55] Okulları tanınmaktaydı ve Sözleşme hükümleri uyarınca

52 Metaksas döneminde Yunanca dışındaki dillerin ortadan kaldırılmasına yönelik seferberlik sonucu Ulahlar da polisin keyfi davranışlarının hedefi olmuştur. 1940 sayımında Ulahçayı ana dili olarak beyan edenlerin sayısının 19.679'dan 57.263'e çıkması ana dili üzerindeki baskıya karşı bir tepki olarak değerlendirilmektedir, Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 16.

53 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 115-116.

54 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 33.

55 Balkan Savaşları sonucu Selanik, güney Makedonya ve Girit'i alan Yunanistan'la 14 Kasım 1913 tarihinde imzalanan antlaşma sadece eğitim konularını değil Müslüman cemaatlerinin yönetimi, vakıflarının idaresi, müftülerin seçim usulleri, gibi konularda da ayrıntılı düzenlemeler içermekteydi, Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişki-*

okulların denetimi Başmüftü, müftüler ve Yunan devletinin eğitim müfettişleri tarafından yapılacaktı. Okullarda dersler Türkçe işlenecek, Yunanca öğretimi de zorunlu olacaktı.[56] Devlet ilkokullarında ise Türkçe ve İslam dininin öğretimi en az 20 Müslüman öğrencinin bulunmasına bağlıydı. Ancak I. Dünya Savaşı ve ülkede yaşanan iç sorunlar Müslümanların eğitimi ile ilgili olarak herhangi bir yasal girişimde bulunulmasına engel olmuştur. Yunanistan tarafından 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan ve Yunan Sevr'i olarak bilinen Etnik Azınlıkların Korunmasına Dair Antlaşma Müslümanların azınlık hakları konusunda yeni güvenceler getirmiştir. Yunanistan Müslümanların yoğun olduğu bölgelerdeki devlet okullarında ana dilinde eğitim hakkını temin etmekle yükümlü kılınmaktaydı. Ayrıca Yunanistan azınlıklara özel okullar kurma hakkı da tanımaktaydı ve azınlık dili bu okullarda özgürce kullanılabilecekti.[57] Lozan Antlaşması imzalanana kadar Yunanistan'da yaşayan Müslümanların hakları yukarıda sözü edilen bu antlaşmalar ile güvence altına alınmıştır. Kendilerine ait okulları ve ana dillerinde eğitim hakkını bu sayede muhafaza edebilmişlerdi.

1923 yılında Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının ardından, (30 Ocak 1923 tarihli) Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol uyarınca gerçekleşen nüfus mübadelesi ile Batı Trakya dışındaki bölgelerde yaşayan Türkler Türkiye'ye göç edince geride resmî olarak statüsü tanınan ve okullarında kendi ana dillerinde (kurumsal hukuki koruma sağlanarak)[58] eğitim hakkı verilen tek azınlık Batı Trakya Türkleriydi. Lozan Antlaşması'nın yürürlük tarihinden sonra Türk azınlık okullarının sayısında artış kaydedilmektedir. 1923-1924 öğretim yılında 128 okulda 3819 öğrenci öğrenim görmektedir. 1925-1926 öğretim yılında ise okul sayısı 267'ye çıkarken öğrenci sayısı da 6326'ya ulaşmaktadır.[59] Bu ilk yıllarda tüm dersler Türkçedir ve Yunanca (Dedeağaç, Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka gibi) sadece şehir merkezlerindeki okullarda ve

lerinde Batı Trakya Sorunu, 2.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 62-64.

56 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 82.

57 Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,* s. 72-73.

58 Tsitselikis, "Mionotikes Glosses Stin Ellada"*, Egkiklopedikos Odigos Ya Tin Glossa,* s.144; Sebahattin Abdurrahman, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları,* Tarih Vakfı, İstanbul 2019, s. 23.

59 Abdurrahman, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları,* s. 25.

günde bir saat okutulmaktadır.[60] Önemli bir başka ayrıntı da Türk öğretmenlerin Bölge Valiliği ile yani idare ile yazışmalarında Türkçeyi kullanması[61], okul tabelaları ve karnelerin de Türkçe düzenlenmesidir. Müslüman Türk azınlık, öğretmenlerini de seçme konusunda özgürdü ve Yunan makamları atamaları sadece onaylamakla yetinmekteydi.[62] 1930 yılında 305 azınlık okulundan sadece 97'sinin teftiş edilmiş olması Yunan devletinin o tarihte azınlık okulları üzerindeki denetiminin sınırlı düzeyde kaldığını göstermektedir.[63] Lozan'ın sağladığı ana dilinde eğitim hakkı ve özerk azınlık okulları statüsüne Yunanistan ilk başlarda saygı göstermiş ve bu nedenle 1936 yılına kadar azınlık eğitimi bir nevi Türkçe verilen bir eğitim olmuş çünkü pek çok okulda Yunanca dil dersi olarak bile okutulmuyor[64] ve kitaplar ilk başlarda hiç denetime tabi tutulmadan Türkiye'den getirilmekteydi.[65]

1936 yılı Yunanistan demokrasi tarihi ve ülkede yaşayan azınlıkların hakları açısından önemli bir yere sahiptir çünkü darbe sonucu ülke yönetimine el koyan İoannis Metaksas kurduğu otoriter rejimle ulusal tehlike odağı olarak gördüğü azınlıklara karşı asimilasyon hedefli tedbirler alarak daha sert bir yaklaşım içinde olmuştur. Azınlıklara yönelik kısıtlamalardan aşağıda da bahsedeceğimiz gibi en çok Makedonya bölgesindeki Slavofonlar etkilenmiş olmakla birlikte rejimin totaliter yapısı, eğitim ve azınlık

60 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 176.

61 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 27; Abdurrahman, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları,* s. 27.

62 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 175.

63 İbrahim Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Taraflarının Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler,* 9-10 Mayıs 2014, Türk Ocağı İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 2015, s. 193-194; İbrahim Kelağa Ahmet, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Okullarında (Türkçe-Yunanca) İkidilli Eğitim" *IRCICA-Balkanlarda İslam Medeniyeti 3. Uluslararası Sempozyum Tebliğleri*, I. Cilt, Bükreş- Romanya 1-5 Kasım 2006, IRCICA İstanbul 2011, s. 27.

64 1931 yılında 304 azınlık okulundan sadece 44'ünde Yunanca dil dersi olarak okutulmaktaydı, Abdurrahman, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları,* s. 27.

65 Kelağa Ahmet, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Okullarında (Türkçe-Yunanca) İkidilli Eğitim" s. 28.

hakları uluslararası antlaşmaların güvencesinde olan Türk azınlığın yaşam koşullarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak Tsiumis'e göre, Metaksas diktatörlüğü ülkedeki diğer azınlıklara karşı sert bir tutum içinde olmasına rağmen Türk azınlığa karşı daha esnek davranmıştır çünkü rejim Türkiye ile dostluğa büyük önem vermekteydi ve Türk azınlığın özgürlüklerini çok fazla kısıtlamaktan kaçınarak Lozan Antlaşması'nın hükümlerine bağlı kalmaya gayret göstermiştir.[66] Metaksas döneminde çıkarılan 132/1936 sayılı yasa Yunancanın azınlık okullarında zorunlu ders olarak okutulmasını öngörmekteydi. Azınlık okullardaki ders kitapları 1938 yılına kadar Türkiye'den getirilmeye devam etmiştir, ancak 1938-1939 öğretim yılından itibaren kitapların basımını Yunan devleti üstlenerek bu mekanizmanın dışında hazırlanan eğitim materyallerinin okullara girişine izin verilmemiştir. Yunanistan 4 Ağustos rejimi olarak da anılan Metaksas döneminde (1936-1941) İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da bulunan Rum azınlık okullarını ilgilendiren Türkiye'deki mevzuat hükümleri dikkate alınarak sınırlı düzeyde de olsa bir mütekabiliyet hedeflenmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde (1923-1940) azınlık eğitimini ilgilendiren genel nitelikli yasal düzenlemelere gidilmekte ve eğitim özerkliği belli ölçüde muhafaza edilmektedir. Anılan dönemde Türk azınlığın eğitim alanındaki koşullarının nispeten iyi olduğu ileri sürülebilir. Bu dönemde 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşmasının imzalandığı dikkate alarak Türk azınlığa yönelik devletin genel tutumunun ve benimsediği dil ve eğitim politikalarının Türk-Yunan ilişkilerinin seyrinden bağımsız olmadığını belirtmek gerekir.[67]

Çamerya (Çam) Arnavutları

Yunanistan'ın Epir bölgesinde Thesprotia vilayetinde yoğunlaşan Müslüman Çamerya (Çam) Arnavutları, yaşadıkları bölge Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan'a geçtiğinde 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 4. maddesi uyarınca Yunan vatandaşlığını seçmiş ve çok azı Türk vatandaşlığını tercih ederek Türkiye'ye geçmiştir. Bu yüzden daha sonra mübadele kapsamında diğer bölgelerdeki Müslümanlarla

66 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 29.

67 Kelağa Ahmet, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", s. 195-196.

birlikte Türkiye'ye gönderilmeleri gündeme geldiğinde bunu engellemek için Türklerle tek ortak noktalarının İslam dini olduğunu ileri sürmüşlerdir.[68] Çameryalılar İtalya'nın destek verdiği Arnavutluk'un tavsiyeleri ve baskıları sonucu Arnavut olduklarını gerekçe göstererek mübadele kapsamına alınmamışlardır.[69] Ancak bizzat Venizelos 1923 Ağustos'unda o tarihte Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine Arnavut kökenli Müslümanların mübadeleye dâhil edilmeyeceğine dair teminat vermiştir.[70] Tartışmalar 1926 yılında diktatör Theodoros Pangalos'un aldığı tek yanlı bir kararla noktalanmış ve Çamerya Arnavutları mübadele dışı tutularak Yunanistan'da kalmıştır.[71]

Çamerya Arnavutlarının eğitimi ile ilgili olarak Yunan literatüründe yapılan değerlendirmelerde bazı yasadışı dinî okullar hariç onların hiçbir zaman bir okul ağına sahip olmadıkları[72] ve Arnavutluk devletinin nüfuz alanına kaydıklarından söz edilmektedir.[73] Kendilerine ait azınlık okulları kurma konusundaki ilgisizlikleri ise ağırlıklı olarak bir tarım toplumu olmalarına bağlanmaktadır. Bu durum doğal olarak devletin onları Yunan okullarına yönlendirmesi için fırsat yaratmış olsa da bu girişim büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştır, çünkü devletin eğitim dili olarak Yunancadaki ısrarı velileri ve çocukları ikna etmede başarısız olmuştur.[74] Ayrıca erkek ve kız öğrencilerin aynı sınıflarda ders görmesi de bölgenin geleneksel değerlere bağlı Müslüman toplumu tarafından itiraz konusu olmuş ve özendirici teşviklere rağmen "Yunan Okulu" seçeneği Arnavut azınlık nezdinde

68 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 221.

69 Oysa mübadeleye tabi olarak Türkiye'ye gitmeyi büyük bir kısmı istemekteydi. İki savaş arası dönem boyunca Çameryalılar Arnavutluk tarafından Kuzey Epir'deki (Güney Arnavutluk) Yunan azınlığa karşı denge unsuru olarak kullanılmıştır, Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotitoton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 22.

70 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 223.

71 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 12.

72 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 241.

73 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 22.

74 Tsiumis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000", s. 665.

karşılık bulmamıştır.[75] 1928 yılında Epir Bölge Valisi ve Arnavutların yoğun olduğu Paramithia kazası kaymakamı bölgedeki Arnavutların rahatsızlıklarını gidermek ve Arnavutluk'un onlara yönelik propagandasının önüne geçmek amacıyla tarım reformu kapsamında yapılan kamulaştırmalardan dolayı yapılan haksızlıkları gidermeye yönelik tedbirler almışlardır. Çamerya Müslümanlarının eğitimi konusuna da ağırlık verilmiş ve tüm Müslüman köylerinde anaokullarının faaliyet göstermesi, İlköğretim Okulları Müfettişinin tavsiye ettiği, bölge halkından olan din görevlilerinin bu anaokullarına din dersi öğretmeni olarak atanması ve Müslümanların çocuklarını okullara kendiliğinden göndermelerini sağlayacak önlemlerin alınması Paramithia kazası Kaymakamı'nın raporunda önerilmiştir. Dikkat çekici öneriler arasında kitapların ücretsiz dağıtılması, öğrencilere öğlen yemeği verilmesi, kız öğrencilerin ebeveynlerine vergi indirimi sağlanması, yeni okul binalarının inşa edilmesi ve yüksek maaşlar vererek en donanımlı öğretmenlerin bölgede görev yapmasını temin etmek sayılabilir.[76]

Anaokulunda iki dilli eğitim ve ilkokulda Arnavutçaya da eğitim dili olarak yer verilmesi yönünde Azınlık Okulları Müfettişliğinin 1931 yılındaki önerilerine çok sonra kısmen kulak verilmiş ve bölgedeki bazı köylerin okullarına Arnavut dili öğretmenleri atanmış ve bu tedbir Metaksas diktatörlüğü döneminde de yani 1936-1941 yılları arasında da korunmuştur. Ancak Çamerya Arnavutları konusunda asimilasyon değil de entegrasyondan söz etmek daha doğru olurdu çünkü din faktörü yanında bu azınlık grubunun fiilen tanınıyor olması da asimilasyonu olanaksız kılmaktaydı. Bu yüzden onlara Yunancanın öğretilmesi konusuna ağırlık verilmemiştir. Ancak Metaksas döneminde (1936-1941) Çameryalılar da Ulahlar ve Slavofonlar gibi görülmemiş derecede sert uygulamalara maruz kalmışlardır.[77]

75 Divani'nin verdiği bilgiye göre Çameryalıların yoğun yaşadığı Paramithia kazası ilkokulları müfettişi karma nüfus (Yunan ve Arnavut) bulunan köylerdeki okullara Müslüman öğretmen atayarak Arnavut öğrencileri okullara çekmeye çalışmış ancak bunda başarılı olamamış ve öğrenciler din görevlilerinin ders verdiği kayıt dışı okullara gitmeyi sürdürmüş ve böylece Çameryalılar Yunan okullarından uzak durmuştur, Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 242.

76 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 249.

77 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 21 ve 32.

Çamerya Arnavutlarının akıbetine gelince, bu azınlık grubu, II. Dünya Savaşı işgal döneminde irredantist hayallerini hayata geçirebilecekleri düşüncesiyle Almanlarla iş birliği yapmış ve bu nedenle suçlanmışlardır. Savaş sonunda misilleme tehdidi karşısında Alman işgal kuvvetlerinin peşinden aileleriyle topluca Yunanistan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır.[78]

Slavofonlar ya da Slav Makedonlar

Tarihî büyük Makedonya'da yaşayan Hristiyan nüfusla ilgili olarak Gunaris, "*güvenilir İngiliz kaynakları bu nüfusun büyük bir bölümünün Yunanca konuşmadığını ortaya koymaktadır*" diyerek, Yunanca konuşulan bölgenin kabaca Kesriye, Vodina, Yenice-i Vardar, Kılkış, Serez ve Drama'nın güneyini kapsadığını belirtmektedir. Bu hattın kuzeyinde ise Bulgarca ile farklı düzeylerde yakınlık gösteren değişik Slav ağızları konuşulmaktaydı. Slavofonlar, önceleri Sırp olarak tanımlanırken 19. yüzyılda daha çok Bulgar olarak anılmaktadır hatta 1860 sonlarında, yine Gunaris'e göre İngiliz Konsoloslar Makedonya'daki tüm Slavofonları Bulgar olarak nitelendirmekteydi.[79] Yunan Makedonya'sının batı kesiminde Slavofonlar nüfusun ¾'ünün üzerinde bir oranı temsil etmekteydi.[80] Bu nedenle Yunan Makedonya'sında bulunan Slavofonların durumu Yunanca dışında bir dil konuşan diğer azınlık gruplarına nazaran farklılık göstermekteydi. Aynı inancı taşıyor olmalarından dolayı Slavofon nüfusun güney Balkanlar'daki

78 Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 22-23.

79 Vasilis Gunaris, "İ Slavofoni Tis Makedonias", *To Mionotiko Fenomeno Stin Ellada, Mia Simvoli Ton Kinonikon Epistimon,* Kritiki, Atina 1997, s. 78. Mavrogordatos'a göre Slavofon, Slav Makedon ya da Bulgar nitelemesi aslında tek/ortak merkezli (omokentro) üç çemberi yani üç farklı insan grubunu ifade etmektedir. İfade aracı olarak Slav ağzını kullanma ölçütüne göre Makedonya'daki Slavofonların sayısı 165.000 dolayındaydı ve her hâlükârda 200.000 kişiyi geçmiyordu. Florina ilinde çoğunluk olmak üzere Batı Makedonya'da yoğunlaşmış vaziyetteydiler. Yine Mavrogordatos'a göre bu nüfusun neredeyse yarısı Slavofon Yunandı çünkü Bulgar Eksarlığı döneminde Patrikhane yanlısı tutum benimseyerek Yunanların safında yer almışlardı ve bu yüzden onlar Bulgarlar tarafından Grekoman (Graikomanoi) olarak adlandırılmışlardı. Eksarhlık yanlısı olan yani Yunan bilincini ve kimliğini kabul etmeyen Slavofonların sayısı ise 90.000 civarındaydı. 1928 ve 1940 nüfus sayımlarında Slavofonlar için verilen rakam da bu yöndedir, Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 14.

80 Gunaris, "İ Slavofoni Tis Makedonias", s. 88.

diğer Ortodokslardan ayırt edilmesi de çok güçtü.[81] Onlar üzerinde yukarıda da bahsettiğimiz gibi diğer komşu devletler, Bulgaristan ve Sırbistan da hak iddia ettiği için bu durumu ortadan kaldırmanın tek yolu hızlı bir Helenleştirmeden geçmekteydi. Bununla kastedilen sadece devletin resmî dilini öğretmek değildi, ana dillerini terk etmeleri sağlanarak yaşamın her alanında Yunancayı temel iletişim dili olarak benimsemeleri amaçlanmaktaydı.[82] Dönemin tanınmış dilbilimcisi ve Yunan dili tarihinde önemli bir yeri olan Manolis Triantafillidis, Makedonya'daki okullarla ilgili 1916 yılında yaptığı değerlendirmede eğitim politikasının amacını; yabancı dil konuşanların okul yoluyla asimile edilmesi olarak belirlemektedir. Ona göre okul millî bilinci oluşturan yegâne kurumdur. Triantafillidis'in görüşleri Venizelos'un Liberaller Partisi'nin Makedonya'daki yabancı dillilerin eğitimi konusundaki tezlerini şekillendirmiştir.[83] İki savaş arası döneme gelindiğinde Slavofon Makedonların ana dillerini kullanma konusundaki ısrarları Yunanistan için bir tehlike olarak görülmektedir ve Metaksas diktatörlüğü yıllarında aşağıda da bahsedeceğimiz gibi daha da ileri gidilerek Yunanca dışında farklı bir dilde konuşmanın bütünüyle yasaklanması gibi tedbirlere başvurulacaktır.[84]

Makedonya'nın Yunan topraklarına katılmasını izleyen ilk dönemde devletin yürüttüğü Helenleştirme çalışmaları daha ziyade eğitim üzerinden yürütülmektedir ve okul millî ideolojinin aşılanmasında başat bir rol üstlenmektedir. Yunancanın bölgedeki okullarda öğretilmesinde başarılı sonuç elde etmek için bu çabanın erken yaşta başlaması gerektiğinin bilincinde olan dönemin bürokrasisi 1913 yılında "Yabancı Dil Konuşanlar Anaokulu Dil Alıştırmaları İçin Direktifler" kitabını yayımlamıştır. Kitap yabancı dillilerin okullarında görev yapan öğretmenlere yönelik olup Makedonya

81 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 13.

82 Sürece dâhil olan dilbilimci Manolis Triantafillidis "Bir halkın dilsel asimilasyonu ne demektir?" sorusuna yanıt verirken dilsel asimilasyonla kast edilenin Yunancanın yabancı dil konuşan insanlara öğretilmesi, anadillerinin yerine geçerek benimsenmesi ve yaşamın her alanında (evde, işte, sosyal yaşamda) kullanılması olduğunu ifade etmektedir, Triantafillidis, *İ Glossa Mas Sta Sholia Tis Makedonias,* Atina 1916, s. 3.

83 İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas)", s. 120-121.

84 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 159.

Bölge Valiliği Eğitim Şubesi'nin girişimiyle hazırlanmıştır. Yunanca dışında farklı bir dil konuşulan köylerde eğitimin desteklenmesine yönelik bu ilk dönemde izlenen politika eğitim yasaları ile hayata geçirilmektedir.[85] Devlet bölgede daha yeni hâkimiyet kurmuştur ve daha önceki dönemde Eksarhlık yanlısı olan bazı köylerde öğrenciler ve velilerin Yunan okullarına karşı düşmanca bir tutum takındıkları öğretmenler tarafından rapor edilmektedir. Makedonya Okulları Genel Müfettişinin Balkan Savaşları'nın hemen ardından 1913 yılına ait raporunda Kılkış (Kilkis) vilayetinde Yunanca eğitim veren sadece iki okul bulunduğu, Yenice-i Vardar (Gianitsa) kazasında 40 Hristiyan nahiyesinden sadece 12'sinde Yunan okulu bulunduğu ve bu okullarda görev yapan Yunan öğretmenlerin yeterlilik düzeyinin oldukça düşük olduğu kaydedilmektedir. Bölgedeki öğretmenler Kesriye (Kastorya), Florina, Demir Hisar (Sidirokastro) ve Vodina (Edessa) gibi vilayetlerin okullarında okuyan Slavofon öğrencilerin dil dersi kitaplarının Yunanistan'ın Atina ve Patra gibi diğer bölgelerindeki ders kitaplarıyla aynı olmasının yarattığı soruna dikkat çekerek kitapların ideolojik mesajlarını yerel hususiyetlere göre uyarlaması gerektiğini belirtmektedirler.[86]

Bölgede asimilasyoncu hamlenin en önemli araçlarından biri yabancı etnik unsurların yaşadığı köylere açılacak anaokullarıdır. Çünkü mevcut anaokullarının sayısı yetersizdi ve bu durum Yunancanın öğretilmesine ket vurmaktaydı.[87] 1913 yılının Kasım ayı gibi oldukça erken bir tarihte Yunan Parlamentosunda Eğitim Bakanı bunun duyurusunu yapacaktır. 1914 yılında ise Selanik'te anaokullarında görev yapacak eğitimcileri yetiştirmek için bir öğretmen okulu açılacak, okul 1919 yılında daha kuzeye Vodina'ya taşınacak ve benzer okullar 1919 yılında Serez'de ve 1920 yılında ise Florina ve Kesriye'de (Kastorya) de kurulacaktır.[88]

Anaokulu çağında olan öğrencilerin yanı sıra devlet mekanizması, yetişkinleri de dil eğitimi kapsamına almaktadır. 1 Ekim 1914

85 İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas)", s. 119 ve 121.

86 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 87, 90 ve 92.

87 Gunaris, "İ Slavofoni Tis Makedonias", s. 101.

88 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 94.

tarihinde Eğitim Şurası zorunlu eğitimi yabancı dil konuşan nüfusun tüm yaş gruplarına ve özellikle de kadınları içine alacak şekilde yaygınlaştırılmasını talep etmiştir. Erkekler için ise mevcut okul binalarında akşam ve pazar günleri faaliyet gösterdiği için Pazar okulları (Kiriakon) olarak adlandırılan okullar açılması[89], orduda da hedef kitleye Yunanca dersleri verilmesi önerilmektedir. Helenleştirme sürecinde izcilik kurumu da bir okul vazifesi üstlenmektedir. İzci gruplarına ulaşım kolaylığı sağlanması ve Yunan çocuklarıyla Slavca konuşan çocukların kaynaşması amaçlanmaktadır. Aynı doğrultuda 1930'larda Vodina Eğitim Müfettişi Slavca konuşulan merkezi noktalardaki köylere öğrenci kütüphanelerinin kurulmasını ve bu kitaplıklara ücretsiz uygun çocuk dergileri gönderilmesini önermektedir. Yunancanın öğretilmesinin yanında bu çabanın amacının, halkın sahip olduğu Slav örf ve âdetlerinin kökünün kazınması olduğu ve bunun da öğretmenler ve din adamları yardımıyla başarılacağı belirtilmektedir. Bölgeye Anadolu'dan gelen Rum mübadillere ve yerel düzeyde örgütlenen sivil toplum kuruluşlarına da bu seferberlikte görev düşmektedir.[90]

1925 Haziran'ında yönetime el koyan ve alaşağı edildiği 1926 Ağustos'una kadar kısa süreliğine ülkede diktatörlük rejimi kuran General Theodoros Pangalos döneminde Makedonya bölgesindeki azınlıkları ilgilendiren ve dil politikası anlamında dikkat çekici ancak başarısızlıkla sonuçlanmış bir girişim söz konusudur. Pangalos, Bulgarların hak iddialarına karşı dikkatleri başka yöne çekmek amacıyla Yunan Makedonya'sında Bulgaristan yanlısı Slavofonlar için kurulması planlanan azınlık okullarında dil derslerinde okutulmak üzere Makedon Slavcasının yerel ağızlarından birini temel alarak Abecedar adında bir alfabe kitabı hazırlatır. Ancak bilinçli olarak kitap Kiril alfabesiyle değil Latin alfabesiyle yazılır. Bu girişim Bulgar millî bilinci ile geleneksel bağlara sahip Slavofonların tepkisini çekmiş ve tepkiler bölge halkı tarafından kitapların yakılmasına ka-

89 1329/1919 sayılı yasa ile düzenlenen akşam okulları özel bir statüye tabiydi. Akşam okullarının yaygınlaştırılmasındaki amaç Yunancanın kırsal bölgelerdeki yetişkinlere öğretilmesiydi, İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas)", s. 126.-127.

90 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 96-98.

dar varmıştır. Bulgaristan da kitapların beklentileri doğrultusunda Bulgarca yazılmamış olmasına tepki göstermiştir çünkü milliyetçi ideolojisi doğrultusunda Makedonya'daki tüm Slavofonları soydaşı olarak görmektedir. Pangalos'un devrilmesiyle birlikte Slavca konuşan azınlığı tanımaya yönelik bu girişimler son bulmuştur.[91]

Makedonya bölgesinde Yunancanın okul çağındaki çocuklar için birinci dil ve yetişkinler için en azından ikinci dil olarak öğretilmesine yönelik çabaların sonucu ne oldu sorusu akla gelebilir. 1924 yılının sonlarında Florina, Vodina, Karaferye (Veria), Serez gibi vilayetlerin eğitim müfettişleri kendilerine sorulan sorulara cevaben hazırladıkları ayrıntılı raporlarda dilsel Helenleştirme çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmektedirler. Başarısızlığın nedeni ise teknik sebeplerden çok bölge toplumunun gösterdiği sessiz direnişe bağlanmaktadır. Tespitlere göre Slavofonlar Yunanca öğrenseler bile günlük iletişimde ana dillerini terk etmeye pek niyetli görünmemektedirler. Halkın gösterdiği direnç bölgede devleti temsil eden kurum ve görevlilerin halka karşı baskıcı tutum ve davranışlarına bağlanmaktadır. Müfettişler raporlarında mümkünse daha baskıcı tedbirlerin hayata geçirilmesini tavsiye etmektedirler. Ancak bölgeye gelen mübadillerin de etkisiyle 1912 yılında bölgede sadece %42,6 olan Yunan nüfus 1926 yılında %88,8'e ulaşmıştır.[92] Dolayısıyla Slavofonların bölgedeki nüfus oranlarının gerilemesi tehdit algısının yoğunluğunu ilk döneme kıyasla düşürmüştür.

Metaksas rejimi, iktidarda olduğu 1936- 1941 yılları arasında ülkenin kuzey sınırları boyunca asimile olmamış Slavofon unsurların varlığını ülkenin güvenliği ve toprak bütünlüğü için tehlikeli bularak onların asimilasyonunu sağlamak amacıyla sert tedbirler benimsemiştir.[93] Bu dönemde azınlık politikasında köklü bir değişim gözlenmiştir. Eğitim Makedonya bölgesinde "Helenleştirme" ve Yunanca dışındaki dillerin baskı altına alınması için uygun bir

91 Kleanthis Papadopulos, "Opsis Tis Ellinikis Ekpedeftikis Politikis Ya Tin Glossiki Eterotita: İ Periptosi Ton Musulmanon Tis Thrakis Ke Ton Slavofonon Tis Makedonias" *Erkina, Epitheorisi Ekpedeftikon –Epistimonikon Thematon,* T.15, 2018, s. 38.

92 Kostopulos "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)", s. 99-100.

93 Ancak bu baskı politikası ve tedbirlerin ölçüsüz bir şekilde uygulanması halkta hoşnutsuzluk yaratmış ve Slavofon nüfusun bir kesiminde Bulgar sempatisini körüklemiştir, Gunaris, "İ Slavofoni Tis Makedonias", s. 104.

araç olarak görülmüş ve bu amaçla kullanılmıştır.[94] Örnek vermek gerekirse ana dili olarak Yunanca dışında bir dil konuşan herkesin özel amaçlı akşam okullarına devam etmesi zorunluluğu getirilmiştir.[95] "Yasaklı dilin" yani Makedon Slavcasının ortadan kaldırılması amacıyla Yunanca dışında bir dil kullananların emniyet güçleri tarafından para veya hapis cezasına çarptırılması ve durumu şüpheli görülenlerin de bölgeden uzaklaştırılarak sürgün edilmesi gibi önlemler alınmıştır. Okullarda öğrencilerin teneffüslerde bile yerel dilde yani ana dillerinde konuşması yasaklanmıştır. Böylece etnik köken farklılığı kriminalize edilmiş ve II. Dünya Savaşı yıllarında (1941-44) yaşanan işgal döneminde bu yasaklama kısır döngüye dönüşen tepkilere yol açmıştır.[96]

Sonuç

"*Balkan Savaşları'ndan II. Dünya Savaşı'na Kadar Olan Dönemde Kuzey Yunanistan'da Azınlıklara Yönelik Dil Politikaları*" başlığı altında söz konusu dönemde Yunanistan'ın ulus devlet refleksiyle hareket ederek bölgede yaşayan ve Yunanca dışında farklı ana dilleri olan azınlıklara devletin resmî dilini öğretme konusunda ne tür tedbirler aldığını ana hatlarıyla incelemeye çalıştık. Konu şüphesiz bir makalenin sınırlarını oldukça aşan bir kapsama sahiptir. Ancak bu sınırlı çerçevede de olsa Yunanistan'ın Balkan Savaşları'nın son bulmasıyla birlikte ülkesine kattığı Yeni Topraklarda karşılaştığı Yunanca konuşmayan azınlıklara karşı geliştirdiği dil politikalarının uygulamadaki yansımalarını az da olsa görme fırsatı bulduk.

Yunanistan ulus inşa etme sürecinde her ulus devlet gibi etnik ve dilsel homojenleştirme amacı gütmek durumundaydı. Yeni Topraklarda yaşayan Türkler, Arnavutlar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Slav Makedonlar gibi farklı etnik kökenden ve dinden azınlık gruplarının entegrasyonu ve mümkünse asimilasyonu ele alınan dönemde Yunanistan için zorlu bir süreç olmuştur. 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında akdedilen Mübadele Sözleşmesiyle Makedonya

94 İliadu-Tahu, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas)", s. 115.

95 Mavrogordatos, "İ Ethnikes Mionotites", s. 32.

96 Divani, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon,* s. 159; Tsiumis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotitoton Stin Metapolemiki Ellada,* s. 26-27.

ve Epir bölgesinde yaşayan Türklerin ülkeden ayrılması ve bölgeye Anadolu'dan Rum mübadillerin gelişiyle birlikte etnik homojenleştirmede önemli bir mesafe alınarak bölgede nüfus dengesi Yunanca konuşanların lehine değişmiştir. Ancak devletin kuzey bölgesinde ve sınır hattı boyunca ana dili Yunanca olmayan azınlıkların varlığı ulusal güvenlik için uzun süre bir tehdit unsuru olmayı sürdürmüştür. Anılan dönemde azınlıklara Yunancanın öğretilmesine büyük öncelik verilmiştir çünkü dil en önemli uluslaştırma araçlarından biri olarak kabul edildiği için ulusal bilinç oluşturmada okullara ve genel olarak eğitime çok önemli bir misyon yüklenmiştir.

İncelediğimiz dönemde Yunanca bağlamında azınlıkları konu alan dil politikalarında farklılıklar dikkat çekmektedir. Devleti olmayan azınlık gruplarına (Ermeniler, Yahudiler) kendilerine ait bir eğitim sistemi geliştirme hakkı verilmiştir. Yunanistan'ın üçüncü devletlere karşı uluslararası antlaşmalarla yükümlülük altına girdiği durumlarda ise muhatap ülkelere soydaşlarının faydalanacağı azınlık kurumları oluşturma imkânı sağlanmıştır. Fakat azınlık grubu, ülkenin ulusal güvenliği için tehdit oluşturuyorsa bu durumda asimilasyon çözümü tercih edilmiştir. Uygulamada Ermeni ve Yahudi azınlıkları tehdit unsuru olarak değerlendirilmediğinden kendi okullarına sahip olmalarında bir sakınca görülmemiştir. Türkler de uluslararası antlaşmalar ile eğitim alanında kendi ana dillerinde eğitim hakkı elde etmiş olmaları nedeniyle ayrı tutulmuştur. Ulahlar ana dillerinde eğitim gördükleri okullara sahipken, mübadele dışı tutulan Çamerya (Çam) Arnavutları için ayrı azınlık okulları açılmamıştır. Etnik kimliği ana diliyle özdeşleştirme noktasından hareket eden Bulgarların ve aynı gerekçeyle Sırpların da sahiplenmeye çalıştığı batı ve kuzey Makedonya'da yoğunlaşan Slavofonlar ise stratejik açıdan en önemli azınlık grubunu oluşturmaktaydı. Devlet bu azınlık grubunu asimile etmek için yoğun bir çabaya girişmiş, bir noktaya kadar başarılı olmuş ve en azından bu azınlık grubunu ikidilli yapmayı başarmıştır.

İncelediğimiz dönemde Yunanistan'da iktidarı Venizelos'un Liberal Partisiyle daha muhafazakâr çizgide olan Halk Partisi paylaşmış ve bu iki siyasi partinin azınlıklara yönelik dil politikalarında farklılıklar görülmüştür. Liberaller Makedonya bölgesindeki Slavofonlara Yunancanın alt değişkesi olan Dimotikinin yani konuşma dilinin öğretilmesini savunurken Halk Partisi hükümetleri ise üst

değişke ve resmî dil olan Katharevusanın temel alınmasından yana bir çizgi izlemiştir. 1936-1941 yıllarında ülkeyi dikta rejimiyle yöneten Metaksas döneminde tüm azınlık grupları farklı şekillerde baskı altına alınmış ancak en büyük baskıyı ana dillerini konuşma yasağına kadar varan aşırı tedbirlere maruz kalan Slavofonlar yaşamıştır.

Kaynakça

Abdurrahman Sebahattin, *Lozan'dan Günümüze Batı Trakya Azınlık Okulları,* Tarih Vakfı, İstanbul 2019.

Alp İlker, *Millî Mücadele Sürecinde Türk-Bulgar İlişkileri ve Bulgaristan Türklerinin Yardımları,* Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2019.

Damanakis Mihalis, "Pedagogikos Logos Ke Ethnikos Allos Stin Periodo Tu Mesopolemu" *Epistimes Agogis,* T.2, 2011, s. 199-219.

Divani Lena, *Ellada Ke Mionotites, To Sistima Diethnus Prostasias Tis Kinonias Ton Ethnon*, Kastaniotis, Atina 2002.

Gardika Eleni, "İsagogi", *Valkaniki Polemi (1912-1913 Leonidas Paraskevopulos), Epistoles Pros Ti Sizigo Tu Kula,* Kastaniotis, Atina 1998, s. 9-34.

Glavinas Yannis, "Singatikontas Me Tin Alli Plevra Tis Antallagis Ton Plithismon: İ Simviosi Ton Hristiyanon Prosfigon Ke Musulmanon Antalaksimon Tin Periodo 1914-1924", *Deltio Kentru Mikrasiatikon Spudon,* 19, 2015, s. 217-240.

Gunaris Vasilis, "İ Slavofoni Tis Makedonias", *To Mionotiko Fenomeno Stin Ellada, Mia Simvoli Ton Kinonikon Epistimon,* Kritiki, Atina 1997, s. 73-118.

İliadu-Tahu Sofia, "Eksellinisis Ksenofonon: Opsis Tis Ekpedeftikis Politikis Sti Makedonia 1912-1936 (To Paradigma Tu Nomu Tis Florinas", *Epikentro,* T.2, 2006, s. 113-146.

Kelağa Ahmet İbrahim, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Okullarında (Türkçe-Yunanca) İkidilli Eğitim" *IRCICA-Balkanlarda İslam Medeniyeti 3. Uluslararası Sempozyum Tebliğleri*, I. Cilt, Bükreş- Romanya 1-5 Kasım 2006, IRCICA İstanbul 2011, s. 19-49.

Kelağa Ahmet İbrahim, "Lozan'ın 90. Yılında Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitim Sorununa Genel Bir Bakış", *Taraflarının Bakışıyla Lozan Uluslararası Sempozyumu Bildiriler,* 9-10 Mayıs 2014, Türk Ocağı İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 2015, s. 190-211.

Kostopulos Tasos, "Eteroglossia Ke Afomiotiki Shediasmi: İ Periptosi Tis Ellinikis Makedonias Meta Tin Apeleftherosi (1912-1913)" *Ta İstorika*, 19 /36, 2002, s. 75-127.

Lithoksou Dimitris, *Mionotika Zitimata Ke Ethniki Sinidisi Stin Ellada,* Batavia, Thessaloniki (Selanik) 2006.

Mavrogordatos Georgios, "İ Ethnikes Mionotites" İstoria Tis Elladas Tu İkostu Eona, O Mesopolemos 1922-1940, 2.Tomos, Meros 2, Vivliorama, Atina 2003, s. 9-34.

Oran Baskın, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,* 2.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

Papadopulos Kleanthis, "Opsis Tis Ellinikis Ekpedeftikis Politikis Ya Tin Glossiki Eterotita: İ Periptosi Ton Musulmanon Tis Thrakis Ke Ton Slavofonon Tis Makedonias" *Erkina, Epitheorisi Ekpedeftikon –Epistimonikon Thematon,* T.15, 2018, s. 27-42.

Sadoğlu Hüseyin, *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.

Triantafillidis Manolis, *İ Glossa Mas Sta Sholia Tis Makedonias,* Atina 1916.

Tsitselikis Konstantinos, "Mionotikes Glosses Stin Ellada", *Egkiklopedikos Odigos Ya Tin Glossa,* Kentro Ellinikis Glossas, Thessaloniki (Selanik) 2011, s. 142-145.

Tsiumis Kostis, "Politikes Diahirisis, Tis Mionotikis Parusias Stin Elliniki Ekpedevsi 1923-2000". Praktika 5. Evropaiku Sinedriu Eterias Neoellinikon Spudon: "*Sinehies, Asinehies, Riksis Ston Elliniko Kosmo (1204-2014): İkonomia, Kinonia, İstoria, Logotehnia*", 2014, 1.Tomos, Evropaiki Eteria Neoellinikon Spudon, Atina 2015, s. 661-677.

Tsiumis Kostis, *Leptes İsorropies, Mionotika Zitimata Ke Ekpedevsi Glossikon Mionotiton Stin Metapolemiki Ellada,* Antonis Stamulis, Thessaloniki (Selanik) 2010.

İnternet Kaynağı

Hekimoglu Evangelos, "Ola Osa Den Gnorizate Ya Tin Makedonoslaviki Glossa", https://www.ethnos.gr/ellada/16844_ola-osa-den-gnorizate-gia-tin-makedonoslabiki-glossa (Erişim:27.09.2019).